

ПРИНЦИПИ КРИМІНАЛЬНОГО ПРАВА УКРАЇНИ І ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ ЯК ОСНОВА ГАРМОНІЗАЦІЇ КРИМІНАЛЬНОГО ЗАКОНОДАВСТВА

Огаренко Євген Анатолійович

кандидат юридичних наук,

*доцент кафедри кримінального права, процесу та криміналістики
Класичного приватного університету (м. Запоріжжя)*

Сьогодні чи не найяскравіше за весь час історії України проявляється її орієнтація на європейські цінності та бажання долучитись до сім'ї країн Європейського Союзу. Незворотність європейського та євроатлантичного курсу України проголошена ще в Преамбулі Конституції України [1], підтверджена початком переговорного процесу України та ЄС про асоціацію та поглиблення всеосяжної зони вільної торгівлі у 2007 році та продовжена набранням юридичної чинності Угоди про асоціацію між Україною та ЄС у 2017 році. Закон України «Про засади внутрішньої і зовнішньої політики» однією із засад зовнішньої політики країни визначає «забезпечення інтеграції України в європейський політичний, економічний, правовий простір з метою набуття членства в Європейському Союзі» [2]. У Преамбулі Угоди про асоціацію між Україною та ЄС Україна бере обов'язок «забезпечувати поступову адаптацію законодавства України до *acquis* ЄС» [3].

Таке наближення або апроксимація положень національного законодавства до положень законодавства ЄС через процес прийняття, внесення змін чи скасування правових норм передбачає не сліпе копіювання європейських директив, а поступове скасування відмінностей у національному законодавстві з обов'язковим врахуванням особливостей національної правової культури, історичних і культурних традицій, особливостей політичного устрою суспільства, його економіки, іншими словами, полягає у гармонізації законодавства України та ЄС. Поняття «гармонізація» має насамперед відображати безконфліктність стосунків, узгоджене співіснування та чинність таких норм як юридичні принципи, комплексні правові інститути, а також окремі юридичні правила й приписи, що походять із різних джерел права [4].

Щодо кримінального права України, то варто зазначити, що спочатку установчі договори ЄС не передбачали співробітництва у кримінально-правовій галузі, маючи на меті передусім розвиток

інтеграції у економічній та соціальній сферах. Однак за сучасних умов завдання створення загальноєвропейського простору свободи, безпеки і правосуддя набули у міжнародному співробітництві стратегічного значення. Хочеться звернути увагу також на особливість процесів гармонізації у цій галузі, яка полягає у поступовому і відносно повільному формуванні кримінального права ЄС через ряд причин, серед яких: усталені національні правові традиції, відмінності національних кримінальних законодавств, неготовність країн передавати свої суверенні повноваження щодо визначення злочинності і караності суспільно небезпечних діянь на рівень ЄС.

Значною мірою перспективи гармонізації кримінального законодавства України з кримінальним законодавством ЄС визначає однаковість принципів кримінального права, що допомагають з'ясувати його основний сенс, виявити сутність кримінально-правових механізмів, визначити напрямки розвитку, робити висновки про ефективність застосування кримінального закону, перспективи його удосконалення, зрозуміти цілі, завдання і методи його застосування [5].

Етимологічно термін «принцип» походить від лат. «*princĭpium*» і у буквальному перекладі означає основу, засаду, керівну ідею, визначальне положення. Принципи кримінального права є загальними, основними, провідними і непорушними засадами галузі кримінального права, визначають її будову взагалі та окремих інститутів, норм, їх системні характеристики, спрямовують правозастосовну діяльність у правильне русло, мають пряму дію, безпосередню регулятивну функцію [6].

Щодо України, то на сьогодні у тексті національного закону про кримінальну відповідальність принципи кримінального права безпосередньо не визначені, за виключенням ч. 1 ст. 3 Кримінального кодексу України (ККУ), де зазначено, що «законодавство України про кримінальну відповідальність становить Кримінальний кодекс України, який ґрунтується на Конституції України та загальновизнаних принципах і нормах міжнародного права» [7]. Аналіз тексту Конституції України та чинного Кримінального кодексу України дав змогу визначити такі принципи вітчизняного кримінального права:

- 1) принцип законності (ч. 3 і 4 ст. 3 ККУ);
- 2) принцип сумлінного виконання міжнародних зобов'язань (ч. 5 ст. 3 ККУ);
- 3) принцип пропорційності (п. 3 ч. 1 ст. 65 ККУ);
- 4) принцип рівності (ст. 21, 24, 129 Конституції України);
- 5) принцип заборони притягнення до відповідальності або покарання двічі за одне й те саме діяння (ч. 3 ст. 2 ККУ);
- 6) принцип гуманізму (ст. 28 Конституції України).

Щодо Європейського Союзу, то сам термін «кримінальне право ЄС» є дещо умовним, оскільки на сьогодні на рівні ЄС немає єдиного нормативного акту, який містить перелік суспільно небезпечних діянь та визначає відповідальність за їх вчинення, і в найширшому розумінні даний термін означає систему правових норм, які регламентують співробітництво держав-членів ЄС із питань боротьби зі злочинністю на основі норм права Європейського Союзу. Аналіз текстів Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод [8] та Хартії основних прав Європейського Союзу [9] дав змогу визначити такі принципи кримінального права ЄС:

1) принцип законності (ст. 7 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод);

2) принцип сумлінного виконання міжнародних зобов'язань (ч. 1 і 2 ст. 49 Хартії основних прав Європейського Союзу);

3) принцип пропорційності (ч. 3 ст. 49 Хартії основних прав Європейського Союзу);

4) принцип рівності (всі статті, де зазначено «кожен має право» Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод);

5) принцип заборони притягнення до відповідальності або покарання двічі за одне й те саме діяння (ст. 4 Протоколу № 7 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод та ст. 50 Хартії основних прав Європейського Союзу);

6) принцип гуманізму (ст. 3 та ст. 1 Протоколу № 13 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод).

Очевидно, що принципи кримінального права, закріплені у розглянутих вище актах, є спільними для законодавства України та ЄС, що вбачається перспективною основою для гармонізації законодавств у галузі кримінального права. У цьому контексті актуально видається подальша науково-практична розробка проблематики принципів кримінального права.

Список використаних джерел:

1. Конституція України. *Відомості Верховної Ради України*. 1996. № 30. ст. 141. Редакція від 01.01.2020. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#Text> (дата звернення: 26.04.2023).

2. Про засади внутрішньої і зовнішньої політики : Закон України від 01.07.2010 р. № 2411-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2411-17#Text> (дата звернення: 24.04.2023).

3. Угода про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони, від 27.07.2014 р.

URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/984_011#Text (дата звернення: 26.04.2023).

4. Люхтергандт О. До проблеми гармонізації законодавства України з Європейською Конвенцією про захист прав і основних свобод людини. *Проблеми гармонізації законодавства України з міжнародним правом* : збірник матеріалів науково-практичної конференції. К., 1998. С. 57–58.

5. Житний О. О. Принципи кримінального права України як знаряддя координації національних і міжнародно-правових засобів протидії злочинності та захисту прав і свобод людини (постановка проблеми). *Вісник ХНУВС*. 2014. № 2(65). С. 65–74.

6. Олійник О. Порівняльно-правове дослідження принципів кримінального права романо-германської та мусульманської правових сімей. *Підприємництво, господарство і право*. 2019. № 8. С. 192–196.

7. Кримінальний кодекс України : Закон України від 05.04.2001 р. № 2341-III. Редакція від 28.04.2023. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14#Text> (дата звернення: 29. 04. 2023).

8. Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод (з протоколами) від 04.11.1950 р. Редакція від 01.08.2020. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_004#Text (дата звернення: 31.04.2023).

9. Verbatim de la reunion de la Convention du 26 Septembre 2000. CHARTE 4958/00 (CONVENT 53). Bruxelles, le 27 octobre 2000. P. 40–47.